

Filosofie a krize II (Vnitřní krize filosofie)

Ladislav Hejdánek

Related preparatory texts:

[Filosofie a krize I + II](#)

Transcripts of this document:

[Filosofie a krize II](#)

k dokumentu existují tyto přípravné texty:

[Filosofie a krize I + II](#)

k dokumentu existují tyto přepisy:

[Filosofie a krize II](#)

◆ bytový seminář, česky, vznik: 21. 12. 1981

◆ private seminar, Czech, origin: 21. 12. 1981

Filosofie a krize II (Vnitřní krize filosofie) [1981]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Tedy zakotvenosti, ale možná toho aktu zakotvení. Co to totiž je zakotvenost, orientovanost celého života? Ta asi není možná bez jakéhosi aktu zakotvení, aktu orientování. A to není žádná jednotlivá aktivita, jednotlivý akt, jednotlivý čin. To je něco odlišného a filosofie to musí tematizovat. My jsme se dostali teď na té úrovni dějinnosti k tématu, které nás poněkud překvapuje. Překvapuje mnohé, ale ten přístup je nový. My jsme si o tom už leccos říkali, ale z téhle strany tenhle detail je skutečně nový. Totiž základní akt zakotvení lidského života, nebo základní akt orientace, orientování lidského života představuje jakousi výjimku, pronikavě se lišící od jiných lidských aktivit. Každá akce, jak jsme o ní dosud hovořili, má svůj předmět, k němuž míří ve svém zvnějšňování. Tím předmětem může být buď reálná věc, nebo ideální předmět, jako je třeba trojúhelník jako obrazec v rovině. Může jím být proces, nejen tedy věc jako stůl, židle a tak, ale může jím být proces, třeba událost, dění vůbec a tak dále. Může jím být také jiná akce, jsme si řekli. Ale tady existuje akce, která nemíří ven k žádnému předmětu, která nemíří ani dovnitř k žádnému předmětu, jako dělá reflexe, poněvadž ta vždycky k něčemu předmětnému míří, i když jde zpátky. Tedy nemíří navenek ani do světa kolem, ani navenek do světa těch míněných předmětů.

To znamená, je to akce, která nemá žádný svůj předmět před sebou, která k němu tedy neproniká, aby se ho chopila, nýbrž která má úplně jiný charakter než všechny ostatní akce právě v tomhle. Nu a tím končím, je jediná akce – já bych tady měl skončit skutečně, ale musíte také něco přemýšlet, takže tadyhle byste byli jenom napjatí – je jediná akce, která neproniká před sebe, nýbrž jaksi pod sebe, která nemíří k ničemu, co už je tu, nýbrž k tomu, co není tu, která neproniká k minulosti, k tomu, co minulo, nýbrž k tomu, co ještě nepřišlo, k budoucnosti. A tahle jediná akce odedávna, to jest asi od takových tří tisíc let nebo o něco málo víc než tři tisíce let, nese jméno víra. A ještě to jméno není tak zcela staré, jak bylo řečeno. Ta akce, akce-neakce, je starší než to jméno, její odhalování, objevování, prosazování má svou historii. Pro tento seminář je to sice trochu novinka se tím zabývat, ale pro několik z vás, kteří jste už absolvovali něco předtím, tak to celkem nové není. Ale my jsme museli prorazit jakousi cestu ve svém postupu myšlenkovém k tomuto jevu, kterým se také budeme muset v příštích večerech zabývat. Tak to je vše.

Jiný hlas: ...právě že jsou osvětleny pravdou a ukazují se jako odlišné od činů [nesrozumitelné] reflexí tedy a osvícením pravdou vidím jako nějakým způsobem zpátky nedostatečné, nedokonalé. Pokud žiju životní orientaci zároveň s tou reflexí, s tou filosofií, tak bych vlastně musel neustále měnit činy. Jeden můj čin by mohl popírat potom ten druhý.

Hejdánek: Proč zrovna popírat? Ale že musí být jiný, odlišný, to asi jo. A v čem je tedy – já jsem asi nenahlédl, v čem je potíže?

Jiný hlas: Kde potom vlastně je ta životní orientovanost, určité životní zakotvení, když se vlastně ty činy mohou neustále měnit a popírat sebe samé? Kde je ta stálost nebo ten celek toho zakotvení? Toho, že říkáte, že to není jeden akt jednotlivý, že to je nějaký celek, nějaké dění, orientované tedy určitým způsobem. Co je v tom potom společného, když ty činy vlastně mohou být takovéto?

Hejdánek: Ty činy přece sami nejsou *disjecta membra*. To nejsou jednotlivé akty, které spolu nesouvisí a každý z nich míří jinam a cílí k něčemu jinému.

Jiný hlas: Právě ty činy podle toho, jak se odměňuje ta neustále ta neskončená jsoucnost, tak jako by se to potom mohlo dít, že každý ten čin by byl po určité době samozřejmě a po určitých změnách typu po určitých osvíceních, ve kterých se třeba něco ukáže jako špatné, tak ty činy vlastně najednou mohly se ukázat jako špatné, a kde teda je ta určitá jednotnost?

Hejdánek: No, dobře. Podívejte se, já to беру jako zajímavé téma. Věnujme tomu jeden večer. Totiž vztah mezi filosofií a životní *integritou*. Vám se zdá, že z toho, jak jsem to dneska vylíčil, tak že by filosofie mohla – a že by to pravděpodobně mohla udělat a že by to pravděpodobně způsobovalo – že by

narušovala životní *integritu*.

Jiný hlas: Já myslím, že se nedá říct, že pravděpodobně způsobovala, protože to by pak znamenalo, že samozřejmě můžou být změny menší a větší. Můžou se menší části nebo méně důležité, méně základní části té filosofie ukázat jako nepravé, jako nefilosoficky myšlené pravdy. Ale u někoho nebo v nějakém případě se můžou ukázat jako základní věci.

Hejdánek: No ano, no to je právě... a tím pádem teda nepravděpodobně, ale tu možnost, tu možnost tu vidím. Že tady je určitá možnost, tady nebudeme mluvit o pravděpodobnosti, ale určitá možnost, že filosofie vyvrátí životní orientaci z kořene vůbec.

No, dobře.

Jiný hlas: V podstatě se pod to podsouvá neměnnost.

Hejdánek: No tak ale trváte na tom, že by to byla neměnnost?

Jiný hlas: Ne, já to v tom cítím ve všem, co se tady o tom mluví.

Hejdánek: To je fakt, že tam některé ty formulace k tomu takto naznačovaly. Já jsem si myslel, že to je jenom nedokonalost výrazu a nezaměřil jsem se na to. No samozřejmě, to jsme odbourali už kdysi dávno, ale i když teda vyloučíme nějakou tu neměnnost, nějaký ten neměnný základ, tak ta otázka stejně má svou platnost, že? Tady nejde o to, že bychom hledali nějaké nové *arché* života, ale že se tážeme po *integritě* neboli sjednocenosti životní. A to je legitimní otázka, mně se zdá.

Jiný hlas: Já jsem si to v téhle souvislosti uvědomil na příkladu z toho, co jsem teďka nedávno četl, právě životopis Seiferta. Zabývali se jeho vztahem ke straně, a tam probíhají ty jednotlivé body, kde on se s tím vždycky rozchází. Jako ta smlouva, ta rezignace na to, že byl vyhozen, nebo on dal vlastně Seifert nesouhlas, když se rozešel se stranou. No a když se nad tím člověk zamyslí, že ten život byl tak klikatý, že prostě různě ustupoval a tak dále, a přesto má své hodnoty. Že z jejich hlediska ustupoval, protože neprovedl vždycky správný úkon a pak se zase k něčemu takovému poměřoval.

Hejdánek: No ano, ale tedy, když mluvíme o celkovosti nebo o *integritě*, tak to je záležitost, která nepotřebuje žádného srovnávání.

Jiný hlas: Tady jde o to, že prostě samozřejmě vůči tomu určitému ideálu se potom jeho život jevil jako neintegritní nebo tak nějak.

Hejdánek: Znějška ano, ale je otázka, jestli zevnitř.

Jiný hlas: A právě Hejdánek říkal, že právě když ten člověk si použil vhodné měřítko, tak se mu ukáže vůči něčemu, a jemu se to jevílo prostě naopak jako *integrita*.

Hejdánek: No ano. Vy jste uvedl zrovna příklad, který už zdálky zavání a každý je už předem s ním hotov, ale někdy to je taková, bych řekl, je to méně fraška a víc tragédie. Já si vzpomínám, nebo o tom, já nevím, jestli dokonce tady, a teď už nevím při jaké příležitosti, nedávno jsem o tom taky s někým mluvil, možná že to bylo tady, tak mě pak zaražte, příklad Mukařovského. Neprobírali jsme to tady? Tam to má teda takové určité nebo mělo takové tragické rysy. Především Mukařovský byl velký duch, to je jedna z pozoruhodných postav myslitelských, vědeckých u nás. A tenhle ten člověk se nechal přesvědčit, že to, v čem dosáhl světových úspěchů, že je v rozporu s marxismem a orientací dělnické třídy, které on se celoživotně odevzdal. A on s naprostou upřímností, ne ze strachu, nýbrž z upřímnosti, odvrhl své celé celoživotní dílo a rozhodl se začít znovu. Samozřejmě vedlo to v důsledku k jeho bezcharakternosti, ke ztrátě charakteru. On posléze dělal věci, které by normálně býval nikdy předtím nedělal. A protože se nechal přesvědčit a stále sám sebe přesvědčoval, tak on dokonce zhrzen, když byl po osmašedesátém, po devětašedesátém zcela zavržen, že udělal několik chybných kroků, které už nestačil vzít zpátky, tak byl zhrzen, že přece tolik té straně obětoval a že teď se toho chopili lidi, kteří prostě pro to nemají nejmenší smysl, kterým je to úplně šumafuk, co on vlastně celý svůj život obětoval. Čili on to do posledka nepochopil, že udělal blbost, že to vzal tak vážně, že v tom zemřel posléze, v tom, jak to vzal vážně, a byl zhrzen teda, že mu to není uznáváno to je, víte, jiný obraz nebo jiný obraz toho, co jste vylíčil u Seiferta, že ten Mukařovský se v podstatě rozhodl mýlit se se stranou, nebo... on tomu neříkal mýlit se, to je špatná formulace, že prostě když mu strana řekla, že celé jeho celoživotní dílo je špatné, tak on se toho

zřekl.

Jak my poznáme, kdybychom neměli vůbec žádná měřítko o tom, jak jednala ta strana nebo ty jednotliví vůdci stráničtí a ty peripetie a tak dále? Jak my poznáme jenom z toho díla, eventuálně života, ale zejména díla Mukařovského, jak my poznáme, jak to bylo? Musíme my něco konfrontovat s nějakými kritérii dalšími? Je možno pochopit tu koncepci Mukařovského, ten jeho *structuralismus*, je možno to vyčíst z toho? A teď prostě tam vidíme zlom, který je nelogický, který nevyplyvá z nějakého nového poznání. Je to zásah cizího tělesa, že najednou tam vidíme něco, co tam nemá co dělat. Je to nikoli jakýsi vnitřní přerod. Není to odvržení dosavadních pozic v důsledku nového poznání, protože to nové poznání se nekoná. To nové, takzvané nové, je pod úrovní, hluboko pod úrovní toho starého. To staré je odvrženo a nic skutečně nového to nenahrazuje.

Já nepotřebuji ani vědět, jestli je to pravda nebo není pravda, jestli ten *structuralismus* Mukařovského obstojí nebo neobstojí. Já jenom vidím, že to je nelogický nebo neorganický vývoj. To znamená, že já pro posouzení toho, jestli je něco integrované nebo neintegrované, nepotřebuji žádný vzor. Já žádnou rovnou linku nepotřebuji, ke které bych to přidával, abych věděl, jestli se to odchyluje nebo neodchyluje. Mně to vůbec nemusí zajímat, jestli se to od něčeho odchylovalo nebo neodchylovalo, jestli to sledovalo nějakou jinou linii, že by se to paralelizovalo. Já to nepotřebuji, já nahlédnu přímo z věci samé, že to nemá vnitřní logiku, že tam je najednou zlom, který je neorganický. To po mém soudu dokazuje, že tu celkovost, integrovanost, sjednocenost dovedeme posuzovat, dovedeme nahlížet, aspoň ve většině případů – možná že jsou nějaké výjimky, nechme je stranou – ve většině případů jsme to schopni nahlížet přímo, bez srovnávání.

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: To jest vztah základ a nadstavba. Já si nedovedu, i když jsme ho pojmenovali, stejně nedovedu představit – mám si ho myslet jako něco, co je jakožto základ jednou provždy? A nebo je to něco, co se zase kultivovalo, to znamená organicky rostlo? A jestli už každý ten nárůst vypěstoval něco, co už je přidaného k tomu, co už není ten základ, protože už by to nebyl ten ryzí základ? Takže se mi zdá, že ten základ neustále prorůstá tou reflexí o tom základu, takže po chvíli není jasné, co byl základ a co už je reflexe toho základu. Ta se pak považuje taky za základ. Prostě ten základ není možné oddělit od toho ostatního.

Já nemám proti těmto úvahám nic, především jsme si toho řekli strašně málo, je to téma zcela nové, čili tohle všechno vlastně na nás čeká. Tohle je třeba vypracovat, to se nedá říct předem, k čemu by to bylo. Tedy ty úvahy je třeba provést a pokud možno tak, abychom kontrolovali, co vlastně děláme, když je budeme provádět. No a jinak já ani nevím, jestli vůbec v tom mám vidět nějaký polemický hrot, protože když jsem o tom základu mluvil, tak jsem ukazoval, že filosofie není pouhá reflexe. Což vlastně je jenom jinak řečeno, že něco, co byste viděli jako reflexi, není možné. Čili vlastně to je totéž, co říkáš ty. Takže to neberu ani jako polemiku, nevím zda právem či neprávem. Ale každopádně to je věc, která na nás čeká. Vlastně jsme načali téma a nic víc, takže tam vidím, že nemá cenu v tom pokračovat. Možná že bych mohl zmínit něco mnohem primitivnějšího, co ale mám vyzkoušeno, že moji nejlepší přátelé teologové nejsou schopni přijmout: že by otevřenost pravdě byla taková *via negationis* poznávání jenom, poznávání vlastně jenom sebe, v čem jsem se zmýlil. To je přeci stará myšlenka, v křesťanství dobře zakotvená, že ta pravda se přeci jenom nějak tím, že se inkarnuje, tak je inkarnovaná a nějak se tady vyskytuje pozitivně. Pozitivně se tu vyskytuje v její nápadnosti i v její nenápadnosti, v jejím ještě – a pak se to může ještě třeba občas opravovat – ale v tom nějak to roste. Roste skrze zkušenost a tak dál, dějinná. A já jsem to nedokázal, to se mi nepodařilo vyvrátit. Proto alespoň je potřeba si říci, že i tahle myšlenka, tak jak si ji podstavit jako základ filosofie, je třeba podle mého soudu nepřijatelná pro teologii.

Jiný hlas: No tak já nevím, s tím bych asi nemohl souhlasit, že nepřijatelná pro teologii. Dovedu si představit, že pro některé teology je nepřijatelná, ale ne pro teologii. Já nevím, jak by teologie byla svázána s podmínkou, že tohle neplatí. Koneckonců, pokud je mi známo, tak teologie je vždycky jenom jakási adaptace nějaké filosofie. I kdyby tomu tak bylo, že dosavadní teologie byla adaptací jiných

filosofických konceptů, tak ve chvíli, kdy bude tento vysloven, tak se vždycky najde nějaký teolog, který to zase adaptuje a bude tady teologie, která to přijme. Zatím to tak vždycky bylo. Jakmile se nějaká filosofie prosadila, tak si ji nějaká teologie použila k tomu, aby vyjádřila to podstatné, o čem si myslí, že je podstatné, tím aparátem té filosofie. Zatím to tak vždycky bylo a nevím, proč by to nadále nemělo být. Takže mluvit všeobecně o teologii... Že pro některé teology to je nebo bude nepřijatelné, to si dovedu dobře představit, a tím hůř pro ně. To není žádný argument. Jestliže se někteří teologové proti tomu budou zuby nehty bránit, tak je to jenom proto, že uvízli v síti nějakých metafyzických předpokladů, které nejsou schopni zreflektovat a mylně je zaměňují se zjevenými pravdami, zatímco jsou to prostě metafyzické předpoklady dozdogmatizované. Ale to je jenom takové obecné ohrazení. Bylo by dobré najet na to zblízka a ukázat konkrétní teologickou argumentaci proti tomu a pak je možno ji kámen po kameni vyvrátit. Ale tak všeobecně já nevím, co jiného by se k tomu dalo říct, než že někteří teologové jsou zabeďněnci a ti to prostě nepřijmou. A mezi takovými zabeďněnci jsou i filosofové.

Hejdánek: No tak mezi filosofy je jich docela dost. Ti zabeďněnci pak patří k těm biblicky...

Jiný hlas: Já o žádném současném nevím. A když to bylo tak dávno, tak tam se leccos mohlo, to ještě nebyly vypracované takové formulace, s kterými my pracujeme teď. Těžko říct, že to byli zabeďněnci. Prostě mysleli jiným způsobem. Ale dnes, kdyby žili dnes a mysleli stejným způsobem, tak by byli zabeďněnci. Tenkrát to snad nebyli zabeďněnci. Všecky ty odumřelé suché kůže, z kterých se vyvlékala filosofie, kdysi představovaly živou a pružnou kůži. Jde o to, že se z nich jednou filosofie vyvlékla. Teologie není nic než adaptovaná filosofie, tak to dělá stejně, taky se vyvléká z kůží. Takže já bych nesáhal k těm starým. I u nich je rozdíl mezi tím, co je vedlo, co představuje nejzákladnější motivaci jejich myšlení, a mezi tím, co přejali ze své doby. To přece nebudeme dogmatizovat. Takže zas by bylo potřeba ukázat, v čem a který. Každopádně když se dneska nějaký teolog proti tomu brání, tak to se bez zabeďněnosti nedá vysvětlit, když je tvrdě proti tomu. Pamatuju si třeba, jak se strašlivě do morku kostí zděsil a duševně odporná byla myšlenka nepředmětného myšlení pro takového Večeřku. Byl z toho úplně... to si jenom Tomáš na něj pamatuje, nikdo jiný už ho nezažil, ale to je člověk, odchovanec dominikána Habáně, profesora teologie, aristotelsko-tomistická orientace. Ten tím byl tak otřesený jako takovou blbostí, kterou nečekal. On byl vždycky velmi kritický, přesně řečeno polemický, ale tohle s ním skutečně otřásl, takže odešel za Patočkou a chtěl od něj dobrozdání, že nepředmětné myšlení je kravina. Prostě chtěl na to punc Patočkův, protože se mu zdálo, že na to nepotřebuje ani Habáně být, že každý rozumnější člověk by prohlásil, že to je blbost. No ale to skutečně byla zabeďněnost. Pak se nedá nic dělat v tom případě, že je nemyslitelné někoho přesvědčit, kdo se proti něčemu zabetonuje. Tam neplatí argumenty, neplatí nic. Ale to ještě nic neznamená, to je jiný případ.

Hejdánek: Ta otázka třeba je, co se teda inkarnovalo.

Jiný hlas: Já myslím, že tady právě u toho, pokud by byla otázka položena takto, tak není nic snadnějšího než na ni odpovědět způsobem, který se nemusí vůbec ani nějak zvlášť starat o výrazové prostředky, aby přesvědčil. Například už jenom to, že křesťanství je vůbec cizí myšlenka, že by se pravda inkarnovala v podobě nějakých výroků, pouček nebo třeba i podobenství nebo nějakého učení. Že by se inkarnovala v podobě lidské bytosti, no to samo o sobě už mluví za mnoho.

Ale bohužel v tradici křesťanské je také určitý koncept takzvaného zjevení a mluví se o zjevených pravdách, to je zejména v katolictví. Já nevím, jestli jsou katoličtí teologové, kteří se bez tohoto pojmu obejdou. Já myslím, že nejsou, ale zase to neznám tolik, abych věděl. A tam to je teda skutečně na pováženou, protože ta koncepce vypadá, jako kdyby byly nějaké jednotlivé pravdy, jakési pravdivé věty, které byly přímo zjeveny a které tedy mají za sebou jakousi autoritu, která je vyřazuje z rámce lidských pokusů o vyjádření a mají jakýsi glejt autentičnosti na jakýchkoli lidských instancích nezávislý. Takle koncepce samozřejmě je potom v rozporu s tím, co jsem říkal, protože má za to, že existují nějaké takovéhle výroky, poučky, věty nebo dogmata, které bez ohledu na jakékoli lidské tlumočení mají svou autentičnost a svou autoritu a svou pravdivost samy v sobě.

Mně se zdá, že tohle držet nelze a asi tito teologové, kteří by tohle drželi, by nebyli ochotni přiznat to, co

jsem tady vykládal, to si dovedu představit. Ale to je opět otázka dogmatické zabeđenosti, dogmatického setrvávání na určitých předpojatostech.

Jiný hlas: To se podobá spíše pojetí farizejství z Tóry, kde se jedná spíše o dogmatický předpis vnější činnosti nebo o jakousi praxi životní a nechává to skoro naprostou volnost duchovnímu uvažování, interpretaci a tak dále. Je tam předepsáno naprosto, co se jí, s kým se mluví, s kým se chodí a tak dále, ale nic to neříká, není to duchovní dogma.

Hejdánek: Zaprvé, ono se to vždycky týká i lečehož kolem, ne jenom toho striktně praktického předpisu. U všech těch předpisů a nařízení vždycky najdeme ingredience, které přesahují pouhé návody nebo předpisy.

Aby s nimi bylo možno operovat, víceméně s jistou interpretací, není to bezesporu, interpretují třeba i jinak. Ano, no tak to je ovšem v jistém přístupu. Existuje také přístup jiný, který naopak se pokouší uchopit to jádro, o které jde, a relativizuje tu praxi. Tedy to je dvojí přístup k těm nařízením.

Tak třeba Ježíš problematizuje Tóru v některých momentech, třeba *sabat* relativizuje, příkaz v souvislosti dost banální, kdy jeho učedníci jsou předmětem kritiky, že nedodržují *sabat*, že jdou přes pole a vydrolují zrní, aby si ho vzali. Teď je tam celá teologie nebo apel na ty, kteří kritizují, že kdyby se jim třeba ztratilo zvíře v sobotu a tak dál, takové ty praktické věci. Tady je třeba potom posoudit ten význam těch předpisů a jejich zachovávání. To znamená vztáhnout k jakémusi celku. Nepochybně něco jiného je takový pokus o totální podřízení člověka nějakému ideologizovanému celku, nějaké ideologizované jednotě, jak toho jsme svědky třeba v době moderní, ale bylo to už i dřív. A mezi tímto pokusem zavázat člověka k poslušnosti v určité vymezené sféře a jeho uvolnění v některých sférách jiných, které my dnes považujeme za daleko podstatnější. Je otázka, jestli tenkrát to bylo takhle. Tenkrát možná právě za nejpodstatnější považovaly sféry, které byly takto svázány nějakými předpisy.

Jiný hlas: Takže v té době té předpisovanosti, kdyby se dalo mluvit o tom, o určité té době, jsou naprosto opačné interpretace, které se dodneška s tím vyrovnávají, že ty tendence se naprosto vyvracejí a nebyly přijaty. Že u svatého Augustina proto také byl zaveden termín místo *orthodoxia orthopraxis*.

Nebo si to pamatuji [nesrozumitelné]. Prosím tě, zaslechl jsem tam, jak jsi tam uváděl tu ritualizaci extáze, že k základu filosofie patří ta ritualizace, to je vlastně to zpřítomnění nějakých...

Hejdánek: Ne, ne, ne, ne, to byla možná taková ne zcela šťastná formulace, i když něco podstatného na tom je. Já jsem měl na mysli asi tohleto: především, že...

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Celé té reflexe, jejíž jednou částí je ta otevřenost k *ekstasi*. Reflexe sama o sobě je něco, co sice působí neobyčejně sugestivní silou na člověka, ale co si žádá určitého řádu, určité řehole. Člověk se musí naučit reflektovat. To není jen tak, si nechávat napadnout něco a pouštět si myšlenky na špacír. Reflexi je potřeba sevřít jakýmsi řádem, naučit se to dělat, udělat z toho cosi metodicky. No a tohleto v sobě zahrnuje, lépe řečeno, že se naučím taky určitým způsobem se vždycky zarazit, připomenout si, že má reflexe nesmí být nikdy překřikováním, prosazováním jakési myšlenky, kterou já mám, nýbrž že musí mít někde svou hranici, přes kterou já přejdu tak, že si nechám říct něco o svém přístupu, o všech svých myšlenkách, o svých činech a tak dále.

Čili já se musím naučit si připomínat, že mé myšlení je něco, co musí někdy taky najít svou brzdu, co musí umlknout. To je věc, která nemůže samozřejmě přijít a se mě zmocnit, ale jenom někdy. A já, když poznám, o co jde, tak si to musím připomínat. Tímhle jsem myslel ritualizaci, že asi tak jako ta modlitba musí být ritualizována, nemá-li vždy znovu upadat do trivialit a banalit.

Což vidíme třeba v takových těch probuzeneckých kruzích, kde existuje společné modlení, kdy jedna paní vstane a pomodlí se a támhle pán vstane a pomodlí se, a každý tam tak nějak artikuluje jakési své vnitřní city. Na jedné straně je to stereotypizované i na tak nízké úrovni, že to odpuzuje. Na první poslech to může ještě zaznít něco tu a tam, ale když to člověk každou neděli slyší, jak vždycky tatáž paní jako třetí nebo jako čtvrtá vždycky vstane, sestra, a teď tam pronese něco, co nemá hlavu ani patu pořádně, co je jakási parafráze něčeho odvozeného a tak.

Člověk potom úplně prahne po ritualizované modlitbě, po takové modlitbě, se kterou si někdo dal práci, kterou připravil a jiný to sebral s jinými takovými dobře udělanými modlitbami, takže to má takovou formu, že člověk se na to může spolehnout a identifikuje se s tou modlitbou. To není vždycky jenom nebezpečí takového kolovrácení, že už je to jednou zaběhaná stejná modlitba. Úroveň takové té kontingentní modlitby, situační, takového prostého věřícího, má tendenci nesmírně upadat.

Takže ritualizace je v jistém smyslu takřka záchranou před úpadkem. Proto já jsem kdysi měl – to bylo v Ruslích – byl jsem pozván s několika lidmi na kulatý stůl o liturgii. A došlo k značné překvapenosti mých spolubratří, kteří najednou slyšeli, že jsem jim řekl několik vřelých slov o liturgii. Ačkoliv jsem nejenom protestant, ale spíš *kalvínského* zaměření než *luterského*. Takže ta liturgie by mně měla být zgruntu cizí, ale ono opravdu jsou důvody, proč si trochu hlídat úroveň liturgickou, poněvadž jinak je to takové divné, pomatlané, nesnesitelné, časem nesnesitelné.

Člověk je takřka vyburcován z nějakého soustředění, z nějaké meditace, je úplně vyhnán do mrazu, poněvadž ten puch takového toho domácího zeli modlitebního je už takřka nezvládnutelný. Ale my musíme zároveň vědět, že v té ritualizaci to není žádné východisko. Koneckonců rozhodující je, aby každý, když by se modlil, zašel do pokojíka svého a nemodlil se na nárožích. Tady jde jen o to, že na těch nárožích to poslouchají lidi a člověk musí mít ohledy k těm lidem, kteří to poslouchají. Když už se na těch nárožích modlíme, to jest v dané situaci ty nároží jsou v chrámech, musíme mít ohledy k těm druhým, kteří to poslouchají.

Já jsem přesvědčen, že i to nejubožejší žvanění, abych se teď vyjádřil *theisticky*, což uvádím jenom pro stručnost a zjednodušení, tomu Pánu Bohu asi nevadí, že někdo tak žvaní, pokud to myslí upřímně. Ale ty lidi, jak to mají snášet? Takže když jsem mluvil o ritualizaci, tak jsem myslel tohleto. Ne že by v tom byl nějaký zvláštní záslužný bod, ale že se nedá svítit, že když někdo chce hrát na klavír, tak musí ritualizovat pohyby svých prstů a když chce někdo reflektovat, tak musí ritualizovat pohyby své mysli. A když se chce potvrdit vůči pravdě, no tak musí ritualizovat aspoň jakýsi předpoklady toho. To jest, že si musí čas od času připomenout, že už by konečně mohl přestat kecat a taky poslouchat, co říká ta pravda, což teď stáhnou na sebe a radši přestanu.

Jiný hlas: Ještě mám otázku k tomu tvému pojetí, jak jsi říkal, že jde o jednotu v sobě a že to není jenom ten morální závazek, ale že je to podmínka existence filosofa. To je tvůj tedy *postulát*. A jak jsi říkal, nevím, Max Scheler nebo někdo říkal: já jenom ukazuju, ale nemusím to žít, že jo, některé z těch odkazů... No tak ta filosofie pak by neexistovala, nebo jako ty chceš v tom tvém *postulátu* tyhle ty vystrčit, tyhle ty filosofy, kde není ta jednotu v sobě?

Hejdánek: Já teda s tím Schelerem hluboce nesouhlasím. Ne v tom smyslu, že bych si myslel, že jsem na tom líp než ten Scheler. V žádném případě bych nepoužil toho jeho argumentu o té výmluvě. To myslím, že je *unfair*. Že člověk nedostojí tomu, k čemu by měl, no to o tom ho poučuje filosofie každý den. Ale jako vykroutit se z toho tímto způsobem, myslím, že je filosoficky nelegitimní, nebo přesně řečeno, že je nefilosofické. Ono teda zas trochu musíme chápat, že ten Scheler byl v nouzi a že každé vtíp mu umožnil tu situaci trochu odlehčit. To byl trapas první třídy. No, a tak to zas nesmíme brát tak vážně jako nějaký *filosofém*, na kterém jsou postaveny jeho knížky. Je to anekdota, ovšem o slabosti filosofů.

No a to, když ty filosofové hrají... myslím, že ten Max Scheler přebíhal z toho katolicismu poměrně dogmatického, zase se z toho otevřel a zase se vracel. Tak jako třeba ten mladý Scheler a střední Scheler, tak když má tam ty konverze nebo nekonverze, když má tedy tu...

Jiný hlas: ...obměnu nějakou vnitřní, tak jak pak tam tu podmínku existence, jak pak tam nedat? Ale vlastně to pak by...

Hejdánek: Jo, já myslím, že to by se dalo prokázat. Ten Scheler, to je velmi pozoruhodnej myslitel a vyniká svým neobyčejným bystrozrakem a svou obrovskou orientací v konkrétních, detailních morálních situacích. To je jeden z největších morálních myslitelů nebo etických myslitelů našeho století. Jeho analýzy jsou nepřekonatelné snad, v každém případě nepřekonané. A bylo by chybou, kdyby někdo Schelera maloval podle té anekdoty. Scheler má některé jiné nedostatky, to jest nemá dost smysl pro

hledání, pro orientaci, důslednou orientaci nebo důsledné hledání takovejch velkejch nosnejch myšlenek. On zvláštním způsobem, jakmile se dostává na obecnější rovinu, tak poklesá do takových zjednodušení. Začíná bejt takovej nepřesnej nebo nehlubokej. Jakmile se pokouší o nějakej širší záběr, tak je to na úkor hloubky. To je taková zvláštní věc. On dovede bejt nesmírně hlubokej v detailu. On skutečně vidí do situačních struktur, do morálních struktur v danejch situacích, vidí perfektně. Jeho analýzy jsou skutečně vynikající. A jakmile se pokouší... To bohužel teda my ho tady dost dobře neznáme. Sice ty *Váhy* jsou vybraný líp, ale jsou teda texty, který jsou ještě o několik tříd lepší. A to *Postavení člověka v kosmu*, to se mi zdá osobně, to je knížka, která vůbec nemusela bejt překládaná do češtiny, poněvadž spíš dělá Schelerovi ostudu. No, ne ostudu, ale prostě tam to ukazuje slabiny Schelerovy, kdežto jeho sílu to neukazuje.

Scheler je velká postava právě díky... jeden z mála velkejch etiků tohoto století. Ty etiky, co byly napsány v tomto století, ty stojí teda vesměs za pendrek. To skutečně je jedna z nejzanedbávanějších, nebo spíš řečeno z nejzaostalejších oblastí filosofické tematiky. Ty moderní etiky stojí opravdu za pendrek, jedna za druhou. Proti tomu teda to je úplný světlo, ten Scheler.

Jiný hlas: V tom Patočkově taky ten Bondy o tom píše přece, nejmíň polovinu v tom *Mistru a žákovi* o Bondym tam píše... No, to je široko... no tak dobře. Tak bude pomalu deset hodin, tak finišujeme, finišujeme. Je to jasný. Tady s tím srovnáním, jo. Jsi říkal, že není to morální závazek, to, aby člověk jednal podle toho, co říká, ale že je to něco, co zakládá a umožňuje vůbec filosofii.

Hejdánek: Umožňuje a zakládá.

Jiný hlas: A když jsme mluvili o integritě, já nevím, kdyby to bylo přesně a uváděli jsme si ty neintegrovanej filozofy, tak tam se řeklo, že u člověka, u kterýho není v pořádku život, není integrovanej, tak jeho filosofie je narušená. Ale je to filosofie? Protože jsme mluvili o tom tenkrát, o tom, že když to umožňuje zakládat filosofii, a když třeba takovej Marx, ten nejednal podle toho, co říká, tak jestli je to filosofie.

Hejdánek: Ano, protože tadyhle dáváte do konfrontace dvě věci, který jenom zdánlivě jsou v rozporu. Kdyby jenom život, kterej je neporušeně integrovanej, umožňoval filosofovat, tak by filosofie neexistovala vůbec, protože takovej život není.

Ale mně šlo o to, že je něco jinýho, jestliže život je spoluformován, je základně formován jakousi zakotveností, která mu dává alespoň možnost jistě integrity, proti níž se ten život může proviňovat, může se od ní odchýlovat a tak dále. Ale je to jakási linie, od které se odchyluje. A je něco jinýho, když lidskej život takovou zakotvenost vůbec nemá. A pokud ji nemá, tak ta filosofie není možná. Pokud ji má a proviňuje se proti tomu, tak ta filosofie mu ty přestupky nutně odhalí a nutí ho, pokud tu orientaci má, nutí ho, aby se jich vyvarovával. On si je uvědomuje ve světle té filosofie jako něco, co nemá bejt, a ta filosofie sama ho vede k tomu, ukazuje mu, že to tak nejde. Čili i ta chyba potom je nějak integrována do toho života jakožto chyba. Kdežto u toho, kdo orientován není, tak tam zůstává nevyjasněný, co je chyba a co je v pořádku.

Jiný hlas: Mně teďka není jasný, co je to to orientován, protože ten Marx byl orientovanej nebo životem?

Hejdánek: No tak to je určitej problém. Byl orientovanej a byl nedostatečně orientovanej. Samozřejmě, že to není buď anebo, to jsou vždycky taková ta území nikoho nebo přesně řečeno ty přechody jakýsi. Mně se zdá, že Marx měl velké předpoklady k tomu bejt velkým filozofem a jím se nestal, protože byl malej člověk. Nebyl dost velkej člověk. A že veškerý jeho selhání je tohohle původu. A že to je selhání, který způsobuje, že taky i filozoficky selhává. Nejenom životně, ale i filozoficky. Což neznamená, že u něj nenajdeme filosofii. Ale ta filosofie prostě nasazuje a nevykrystalizuje, nepřinese výsledek. Z Marxe je možno se učit z jednotlivějch myšlenek, z jednotlivějch nápadů, ale tam, kde se on pokouší to sevřít do něčeho, tak už to přestává bejt filosofie. A když se mu podařilo to nějak sevřít, tak vypadl z té filozofický roviny a spadl úplně do té ideologický. Čili té filosofie *in statu moriendi* nebo *in statu non movendi*, ne, *nascendi*, *moriendi*, *in statu* já nevím, *descendendi*.

Jiný hlas: Já jsem se chtěla zeptat, čím vším se ta víra jakožto zvláštní akce liší od pionýrské nutné akce a

co se tam má vlastně považovat za akci.

Hejdánek: Já jsem, jestli sis povšimla, tak jsem neřekl slovo akce, ale mluvil jsem o aktu.

Jiný hlas: Ano, akt také, ale posledně jsi říkal také. Je to jiná akce, ale tato akce nemíří ven ani dovnitř.

Přešel jsi na akci.

Hejdánek: Dobře, no. Bože můj, to byl zase [nesrozumitelné]. Tím bych si nepomohl moc, jenom rozlišit termíny, to zas není nic jasnýho. Je to sice jinej akt, protože jakej? Hled'te, to jsou věci, ke kterým se vrátíme ještě. Tak, devátá hodina pryč, celá. No jo.